

imela ta popolna kopija narave danes, ko smo že davno preko naturalizma.

Ej, malo je to, kar so pokazali naši kiparji pri tej konkurenci! Z malo izjemo gre za veliko idejno plitvost našega umetništva, za precejšnjo razvojno zaostalost in končno je treba reči, da umetnostno ni Cankarju nobeden segel niti do kolen. Odkod to? Mari gre za krizo našega umetništva?

Nedvomno je nekaj na tem: V romantiki je bil umetnik tisti, ki je imel v prvi vrsti izredno občutljivo osebno čustveno stran, v drugi vrsti pa neko obrtno znanje. V impresionističnih časih se je zahteval samo še temperament in inteligenca ni bilo treba, če se je kazala »osebna nota« z nekoliko okusom vred. Potem smo videli neko »čisto umetnost«, ki je bila zgolj priučena obrt brez duha in čustva, danes pa zahtevamo od umetnika poleg vsega zunanega znanja duhovne in etične globine ter inteligenca. To dvoje je postalo integralna zahteva, ki se stavi na modernega umetnika, zakaj vprašanje se je obrnilo, svet se je izpremenil in dočim smo poprej zahtevali od umetnika, naj nič ne pove, ampak naj oblikuje po svojem okusu, pravimo sedaj: kaj boš pa ti, umetnik, s svojo umetnostjo nam povedal, nam »iz sebe izrazil«, če pa v tebi ničesar ni? Prej je lahko bilo biti umetnik, danes je to težko, zakaj biti moraš velik duh zato in če nimaš drugega kakor spretno roko, to nisi več... Naj mi umetniki ne zamerijo tega, toda — ali jim ne koristimo najbolj s tem, če jim to povemo?

Rezultati konkurenčne razstave za Cankarjev spomenik so zelo majhni. Človek bi izgubil upanje v naše umetnike, če ne bi vedel, da je bila vsa stvar v naglici prirejena in zato površno koncipirana in zmečkana. Dvoje, troje je vzelo stvar temeljito in se približalo Cankarju in našemu času nekoliko — umetnine, vredne samega Cankarja, nismo še dobili.

*

Dotakniti pa se moram končno še postopanja vrhniškega pripravljalnega odbora, ki je postal od vseh početkov dalje napačno in umetnostno neodgovorno. Če tak odbor zbere

denar za spomenik, dobro, v umetniških rečeh naj ne odločuje, ker ni v njem, kolikor vem, nobene umetnostno vsaj kolikor toliko izobražene osebe. Ta odbor bi bil moral najprej vprašati arhitekta za svet, kje naj bi se spomenik na Vrhniki postavil in kakšen bi v principu lahko bil, potem bi se na tej podlagi razpisale točne konkurenčne zahteve in ne bilo bi zmed. Tako pa je odbor izbral za spomenik na lastno roko prostor (sl. 8), ki je tako radi neprimerne ozadja kakor radi premalo poglednih točk nemogoč. Temu nasproti je predložilo razsodišče prostor ob fasadi menda najučinkovitejše hiše vse Vrhnike (sl. 5), ki združuje v sebi pogledne točke s treh strani in ima potrebno ter zelo važno arhitektonsko ozadje. Odbor se ne more odločiti za svet razsodišča glede prostora in osnutka in se pogaja s kiparjem, ki bi bil eventualno pripravljen ustreči težnjam kmečke mase po fotografski umetnosti.

Položaj, v kateri je ta za slovenski ugled važna in odgovorna zadeva zašla, je skrajno težaven, odgovorno neodgovorni krajevni odbor pa razumljivo zbežan, ker ne ve, kako naj se razbere v najostrejšem ognju od vseh mogočih strani. Kolikor toliko varno bi pač šel edino, če upošteva nasvet žirije glede najprimernejšega prostora, ker bi bil z dobro izbero prostora tudi že vsaj del končnega uspeha zagotovljen. Osnupek, ki ga je žirija označila kot »spomeniško« najpovoljnejšega, seve ni nobena nezmotljiva resnica, zato bi se radi zmanjšanja odgovornosti in radi pomirjenja umetniške javnosti mogla razpisati ponovna ali vsaj ožja konkurenca med par kiparji, mogoče med onimi, katerih osnutki so vzbudili pozornost pri presojanju. Z ozirom na arhitekturo fasade in na bodoči skupni učinek nje in spomenika pa bi moral predvsem arhitekt določiti arhitektonsko dopustno gmoto spomenika, posebno figure, tako da bi se kiparska fantazija vklenila v precej stroge, a v danem slučaju bržkone zdrave meje. Pri pomanjkanju tvorne fantazije, ki jo je pokazala prva konkurenca, utegnemo po tem potu priti vsaj do formalno korektnega spomenika.

M R Z E L M A J

Vrba je muževna. **P**rvih pasfirjev
Izza seči raskavi kriki
češpelj cvetja zalil je poljano.
močno diši. Sfrgan oblak,
črn, težak
visi nad mano.

Severni veter
v očeh skeli,
cvetje osipa,
v plašč se lovi.

Vlogu za reko
fenko, samotno
cvili piščal.
Šipek v ogradi
muči se, muči,
da bi pognal.

Jože Pogačnik